

شناسایی و اولویت‌بندی موانع پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی: رویکرد چندمعیاره خبره محور بهترین – بدترین

فاطمه زهرا رجبی کفشگر^۱

علیرضا عرب^۲

چکیده

اقتصاد مقاومتی به‌عنوان یک راهبرد کلان در عرصه مدیریت کشور نخستین بار توسط مقام معظم رهبری مطرح شده است. اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که فشارها، توطئه‌ها و دشمنی‌های نظام سلطه جهانی را به فرصت‌های راهبردی و عملی تبدیل کرده و موجبات ارتقا، رشد و خودشکوفایی کشور را فراهم می‌آورد. متأسفانه علی‌رغم تأکیدی که بر فواید اقتصاد مقاومتی در کشور می‌شود ولی شاهد تحقق عملی آن نیستیم. هدف از این پژوهش، بررسی و شناسایی موانع پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی است. در این راستا با تکیه بر روش گردآوری کتابخانه‌ای و با رویکرد تحلیلی، ابتدا به چارچوب نظری و مفهومی اقتصاد مقاومتی پرداخته شده و سپس موانع پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی از طریق مطالعه، مرور پیشینه، مصاحبه با کارشناسان و خبرگان دانشگاهی و مدیریتی، در شش بعد شامل عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی، عوامل اداری، عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی و عوامل هنری و ۲۳ معیار شناسایی شده است. سپس از طریق پرسش‌نامه مقایسه زوجی معیارها و با استفاده از روش نوین در تصمیم‌گیری چندمعیاره یعنی تکنیک بهترین-بدترین و نظرات خبرگان، وزندهی و اولویت‌بندی شده‌اند. پژوهش به روش توصیفی تحلیلی بوده و در آن از نرم‌افزار لینگو برای حل مدل استفاده شده است. نتایج نشان دادند که ابعاد اقتصادی، اداری و معیارهای سیاست و وابستگی شدید کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام، عدم حمایت از تولیدات داخلی و کاهش کمیت و کیفیت تولیدات داخلی و رانت، به ترتیب مهم‌ترین ابعاد و معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی در کشور هستند.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، عوامل اقتصادی، عوامل اداری، عوامل سیاسی، روش بهترین-بدترین

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۵/۱۳

۱. کارشناس ارشد مدیریت صنعتی، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران (نویسنده مسئول)؛ Fz.rajabik@umz.ac.i

۲. دانشجوی دکتری تخصصی تحقیق در عملیات، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران

مقدمه

اقتصادی دشمن و تبدیل آن‌ها به فرصت‌های اقتصادی برای برون‌رفت از این شرایط و تبدیل اقتصاد کشور به یک اقتصاد پیشرفته در منطقه و جهان است؛ بنابراین، انقلاب اسلامی ایران مکلف به نوآوری و نظریه‌پردازی و الگوسازی در عرصه‌های جدید اقتصادی است. هر کشوری به تناسب ساختارها و سیستم اقتصادی که دارد با موانع و مشکلات خاص خود در تحقق اقتصاد مقاومتی درگیر است. اقتصاد مقاومتی در شرایطی معنا پیدا می‌کند که جنگ اقتصادی و هم‌چنین جنگ نرم وجود داشته باشد. از این رو ضروری است که مفهوم اقتصاد مقاومتی و ضرورت مطالعه و نیز راهکارهای تحقق آن در اقتصاد ایران مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. آنچه به‌عنوان سیاست‌های اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده، همان اهداف اقتصادی است که اغلب کشورهای دنیا به دنبال دستیابی به آن هستند. پس از ابلاغ این سیاست‌ها، محدودیت‌ها و موانعی وجود دارد که مسیر تحقق این اهداف را سد کرده است. بدیهی است که با رفع موانع موجود، اقتصاد کشور خودبه‌خود بهبود یافته و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی می‌تواند در پیشبرد اقتصاد کشور کمک‌رسان باشند. به دلیل تعدد موانع اقتصاد مقاومتی و منابع محدود کشور (زمان، منابع مالی، منابع انسانی و...) بایستی به‌صورت راهبردی بر مهم‌ترین موانع، تمرکز نمود و منابع را در راستای رفع حداکثری این منابع تخصیص داد تا بتوان بیشترین اثربخشی را در پیاده‌سازی این گفتمان داشت.

با توجه به این مهم که اغلب تصمیم‌گیری‌های مربوط به حوزه‌های اقتصادی، صنعتی، مالی و یا حتی سیاسی از جمله مسئله پژوهش حاضر، مسائلی چندمعیاری می‌باشند، لحاظ نمودن مطلوبیت و ترجیح تصمیم‌گیران در حل این قبیل مسائل، بسیار حائز اهمیت است. طبیعی است که حل مسائل چندمعیاری دارای پیچیدگی است و به‌راحتی امکان‌پذیر نمی‌باشد، به همین دلیل روش‌هایی تحت عنوان تصمیم‌گیری چندمعیاری توسعه داده شده است. مسائل تصمیم‌گیری مدیریتی، شامل تعدادی گزینه و معیار، تصمیم‌گیرندگان مختلف با شرایط گوناگون و روابط و تعاملات پیچیده می‌باشند (Zhou et al, 2018).

پژوهش حاضر به دنبال شناسایی و بررسی موانع اجرای صحیح اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. پیشینه پژوهش حاکی از عدم وجود مطالعه جامع و نظام‌مند در این حوزه است. در روش تصمیم‌گیری چندشاخصه برعکس روش‌های آماری، بحث جامعه و نمونه مصداق ندارد چرا که این روش‌ها خبره محور بوده و روش نمونه‌گیری، هدف‌مند قضاوتی می‌باشد. همچنین از ویژگی‌های راه‌کار BWM می‌توان به تعداد مقایسه‌های زوجی کمتر، دستیابی به مقایسه‌های زوجی

با شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی ایران که از لحاظ جغرافیایی سیاسی و جغرافیای راهبردی از اهمیت بالایی در منطقه خاورمیانه برخوردار است، کشورهای خارجی به فشار برای تسلیم و توطئه‌های همه‌جانبه جهت ضربه زدن به نظام جمهوری اسلامی روی آوردند. با پیروزی انقلاب اسلامی و ناکام ماندن دشمن، فشارها و توطئه‌ها در عرصه‌های مختلف از جمله عرصه اقتصادی ادامه یافت. در چنین وضعیتی انقلاب اسلامی باید از طریق نظریه‌پردازی نظام‌مند، الگوسازی و نوآوری، پاسخگویی این حملات باشد. این ترفند برای هر حکومتی که به مقابله در برابر نظام استکبار جهانی بپردازد، ضروری است. از جمله مهم‌ترین مفاهیم در این عرصه که رهبر انقلاب اسلامی مطرح فرمودند، اقتصاد مقاومتی است (فضلعلی، ۱۳۹۴).

اقتصاد مقاومتی باید مبتنی بر اقتصاد اسلامی باشد تا نه تنها از بحران نظام بانکداری و نرخ بهره و بحران بدهی که اشکال اقتصاد سرمایه‌داری است در امان بماند بلکه از ظرفیت‌های اقتصاد اسلامی نیز بهره کافی را ببرد (موهبتی و ضیائی، ۱۳۹۷). اقتصاد مقاومتی پاسخی در برابر تحریم‌های اقتصادی نظام سلطه است. این الگوی مدیریتی چشم‌انداز بزرگ و نظام‌مند به اقتصاد کشور دارد که با پشتیبانی مردم و دولت نه تنها فشارها، توطئه‌ها و تهدیداتی که سد راه پیشرفت کشور است را کنار می‌زند، بلکه یک روش پیشرو، مولد، فرصت‌زا و در عین برون‌گرایی، درون‌زا است. اقتصاد مقاومتی در هر منطقه نشان‌دهنده قدرت و خلاقیت در برنامه‌ریزی، اجرا، دفاع از آرمان‌های نظام و زمینه‌ساز تمدن بزرگ اسلامی است (محمدی سیاهبومی و همکاران، ۱۳۹۶).

در ایران نیز با توجه به شرایط پیش روی کشور و افزایش تحریم‌های اقتصادی در سال‌های گذشته، مقام معظم رهبری با نگاه دقیق و ظریف خود در پیام‌های نوروزی سال‌های «۱۳۸۷»، «نواآوری و شکوفایی»، «۱۳۸۸»، «اصلاح الگوی مصرف»، «۱۳۸۹»، «همت مضاعف کار مضاعف»، «۱۳۹۰»، «جهاد اقتصادی»، «۱۳۹۱»، «حمایت از تولید ملی»، «۱۳۹۲»، «حماسه‌ی سیاسی و حماسه‌ی اقتصادی»، «۱۳۹۳»، «اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی»، «۱۳۹۴»، «دولت و ملت همدلی و هم‌زبانی» و «۱۳۹۵ اقتصاد مقاومتی اقدام و عمل»، به این اواخر توجه ویژه‌ای داشته‌اند؛ اما متأسفانه با گذشت بیش از سه سال از ابلاغ سیاست‌ها، هم‌چنان مسئولان عالی‌رتبه کشور نسبت به سرعت پیشرفت کار در اقتصاد مقاومتی اظهار نارضایتی می‌کنند (خاندوزی، ۱۳۹۶).

اقتصاد مقاومتی به‌منظور کاهش وابستگی و تأکید بر مزایای تولید داخلی و تلاش برای اتکا به خود است و هدف آن مقابله با فشارها و تهدیدات و به‌طور مشخص تحریم‌های

سازگارتر و نتایج با قابلیت اطمینان بالاتر اشاره کرد. لذا با کارشناسان در قالب پرسش‌نامه شناسایی و در آخر مقیاس هر توجه به ویژگی‌های این راه‌کار، می‌توان به صحیح بودن موانع معیار با بهره‌گیری از روش بهترین- بدترین محاسبه و مهم‌ترین شناسایی شده و نتایج امیدوار بود. در ادامه این مقاله، پس از مرور آن‌ها شناسایی شدند. ادبیات، معیارها و موانع اقتصاد مقاومتی با استفاده از نظرات

جدول ۱: تعاریف اقتصاد مقاومتی

ردیف	محقق	سال	تعاریف
۱	Giudice et al	2018	ساختارهای اقتصاد مقاومتی به‌عنوان مواردی تعریف شده‌اند که مانع از آن می‌شود شوک‌های اقتصادی تأثیر معنی‌داری و مداوم بر سطح درآمد و اشتغال داشته باشند و بنابراین قادر به کاهش نوسانات اقتصادی هستند. تاب‌آوری اقتصادی شامل سه عنصر است: آسیب‌پذیری در برابر شوک‌ها، ظرفیت جذب شوک و توانایی بهبود سریع بعد از شوک.
۲	Bakhtiar, S., and Sajjadih	2018	اقتصاد مقاومتی به‌عنوان ظرفیت اقتصاد برای مقاومت در برابر شوک و مقاومت و جلوگیری از آن است. کشورهای جهان در معرض طیف گسترده‌ای از شوک‌های اقتصادی نامطلوب مانند بحران‌های مالی، بحران بدهی، نوسانات قیمت کالاها و نوسانات عمومی در اقتصاد جهانی قرار دارند. چنین شوک‌هایی تمایل به افزایش ریسک‌ها و عدم اطمینان در خانوارها، سرمایه‌گذاران و دولت‌ها دارند. درحالی‌که مقیاس شوک‌ها افزایش می‌یابد، بحران‌ها تشدید می‌شوند؛ بنابراین، اقتصاد از مسیر رشد خود منحرف می‌شود و به سمت رکود بلندمدت سوق می‌یابد. در همین حال، ایجاد چشم‌انداز سیاست نیاز به شناسایی عواملی دارد که مقاومت در برابر اقتصاد را در مقابله با چنین شوک‌هایی بهبود می‌بخشد.
۳	Brinkmann et al	2017	اقتصاد مقاومتی توانایی یک اقتصاد ملی برای انجام اقدامات مقدماتی مدیریت بحران، کاهش پیامدهای مستقیم بحران‌ها و سازگاری با شرایط متغیر است. در این راستا، میزان تاب‌آوری با چگونگی عملکرد و تعامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مشخص خواهد شد.
۴	Dizgarani and Shokri	2017	اقتصاد مقاومتی یک رویکرد اقتصادی در یک شرایط خاص است که با تولید و توزیع محصولات خاص و هم‌چنین سرمایه‌گذاری برای کاهش وابستگی به کشورهای دیگر، به‌ویژه در کشورهای خصمانه در شرایط بحرانی، مرتبط است. به طوری که اگر نمی‌توانست محصولات و کالاهای ضروری را وارد کند، بنابراین با خودکفایی می‌تواند تولید انبوه محصول موردنظر را داشته باشد.
۵	Rose	2017	اقتصاد مقاومتی توانایی یک سیستم برای حفظ عملکرد در هنگام شوک می‌باشد. این قلب مشکل اقتصادی است، جایی که کمبود عادی حتی بیشتر از حد معمول شدیدتر می‌شود و ضروری است که از منابع باقیمانده به همان میزان کارآمد استفاده شود. هم‌چنین اقتصاد مقاومتی توانایی تسریع در سرعت بهبودی از شوک می‌باشد. این به استفاده بهینه از منابع برای تعمیر و بازسازی اشاره دارد.
۶	Aliahmadi Jeshfaghani and Iran no	2016	برای اقتصاد مقاومتی چهار تعریف قائل می‌شوند که عبارت‌اند از: اقتصاد موازی، اقتصاد ترمیمی، اقتصاد دفاعی و اقتصاد الگو
۷	Ahmari and Rahimpoor	2015	در تعریف دیگر اقتصاد مقاومتی به معنای تخصیص منابع پایدار اقتصادی، افزایش ظرفیت تولید، بهبود محیط کسب‌وکار از طریق مدیریت سرمایه انسانی، اجتماعی و فیزیکی برای تبدیل بحران به فرصت است. از توانایی اقتصاد یا جامعه برای به حداقل رساندن ضررهای رفاهی یک فاجعه از یک مقدار معین، غالباً به‌عنوان تاب‌آوری و مقاومت آن یاد می‌شود.
۹	Toumaj	2014	کلمه «مقاومت» معنای روشنفکری و اهمیت عاطفی دارد که برای هویت جمهوری اسلامی مهم است. اقتصاد مقاومتی یک تلاش هماهنگ است تا به‌طور دائم استفاده از تحریم‌های غرب را نادیده بگیرد.
۱۰	Tartir et al	2012	اقتصاد مقاومتی یعنی کارآفرینی در همه سطوح و مقیاس‌ها به‌منظور کاهش تدریجی و توقف وابستگی به کشورهای خارجی.
۱۱	نظریور و همکاران	۱۳۹۶	اقتصاد مقاومتی با سه توانایی تعریف می‌شود، توانایی بازبایی و برگشت به حالت اولیه بعد از وارد شدن شوک‌های خارج از سیستم، توانایی ایستادگی و مقابله در مقابل تکان‌ها یعنی جذب شوک و توانایی اجتناب از شوک.
۱۲	حجازی نیا و همکاران	۱۳۹۵	اقتصاد مقاومتی وضعیتی است که در آن کشور باید قادر باشد تا از توان داخلی (متخصصان داخلی، منابع داخلی، ...) حداکثر استفاده را نموده و خود را از عوامل خارجی به‌منظور دستیابی به پیشرفت شرایط اقتصادی بی‌نیاز سازد.
۱۳	بیات و کاشیان	۱۳۹۴	اقتصاد مقاومتی الگو و تنها راه‌کار پیشرفت و رشد اقتصاد کشور است

هدف این پژوهش پاسخ به پرسش‌های زیر است:

۱. موانع اقتصاد مقاومتی چیست؟
۲. اهمیت هر یک از موانع اقتصاد مقاومتی با استفاده از تکنیک بهترین-بدترین چگونه است؟

۱. ادبیات تحقیق

۱-۱. اقتصاد مقاومتی

واژه «اقتصاد مقاومتی» نخستین بار توسط مقام معظم رهبری در ۱۶ شهریور سال ۸۹ در دیدار با کارآفرینان مطرح شد. طبق تعریف جامع و کاملی که ایشان بیان فرمودند، اقتصاد مقاومتی یعنی شناسایی حوزه‌های فشار، نفوذ، تحریم و دشمنی‌ها و تلاش برای خنثی کردن تهدیدات در چارچوب برنامه‌ریزی شده و تبدیل آن‌ها به فرصت به منظور خودکفایی و ارتقا و رشد جایگاه جهانی کشور (بیانات رهبری، ۱۳۹۱/۰۵/۱۶). به‌طورکلی دستیابی به پایداری در برابر انواع فشارهای خارجی یکی از اهداف کلان در هر کشور است. در ادبیات رایج اقتصادی، چندین اصطلاح نزدیک به اصطلاح اقتصاد مقاومتی وجود دارد که نزدیک‌ترین آن‌ها تاب‌آوری اقتصادی می‌باشد. تاب‌آوری اقتصادی در اوایل دهه ۱۹۷۰ در ادبیات علمی ظهور یافت و منظور از آن توان یک سیستم اقتصادی به ادامه فعالیت در یک حد قابل قبول پس از بروز تکانه است (نوفستی، ۱۳۹۵).

جدول ۱ تعاریف دیگر اقتصاد مقاومتی از دیدگاه محققان مختلف را نشان می‌دهد.

طبق تعاریف بالا اقتصاد مقاومتی به معنای تشخیص حوزه‌های فشار در شرایط کنونی تحریم، کاهش وابستگی به کشورهای خارجی، افزایش ظرفیت‌های داخلی در تمام عرصه‌ها و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی‌اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین تهدیدهایی به فرصت است که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت‌های عقلایی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی می‌باشد.

۲-۱. پیشینه تحقیق

شقایق و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقات خود با عنوان بررسی اثرات درون‌زایی بر تقویت برون‌نگری اقتصاد ایران (در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی) به این نتیجه رسیدند که در بلندمدت افزایش در شاخص درون‌زایی اقتصاد، تقویت نرخ ارز حقیقی و افزایش نسبت قیمت کالاهای صادراتی به وارداتی، برون‌گرایی اقتصاد را تقویت می‌کند. حبیبی و صنایعی (۱۳۹۷) در پژوهش خود با عنوان لزوم بازنگری سیاست ارزی برای تحقق اقتصاد مقاومتی به این نتیجه رسیدند که اعمال سیاست تثبیت نرخ ارز اسمی و لحاظ نشدن تفاضل تورم ایران و میانگین

جهانی در تعیین نرخ ارز که موجب سیر نزولی نرخ ارز حقیقی و افزایش واردات، کاهش رقابت‌پذیری تولیدکنندگان داخلی در برابر تولیدکنندگان خارجی و آسیب‌پذیری اقتصاد ملی را در پی داشته است.

ابراهیمی و آزادی (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان شناسایی ابعاد و ضرورت اقتصاد مقاومتی و موانع موجود برای اجرایی شدن آن به دنبال بررسی بهتر اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل و همچنین موانع و راهکارهای موجود در این زمینه پرداختند و از جمله موانع اقتصاد مقاومتی را طبقه جدید و پیوند آن با طبقه ثروتمند قدیم، کفران نعمات اقتصادی و اقتصاد آلوده به فساد برشمردند.

حسین‌زاده و فراهانی‌فرد (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان موانع اقتصادی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن با بهره‌گیری از تفاسیر قرآن کریم و روایات معصومان و سخنان امام راحل و رهبر فرزانه انقلاب به این نتیجه رسید که مصرف‌گرایی، تجمل‌گرایی، تفرقه، قاچاق، رانت و رشوه، احتکار، قوانین سست و متغیر و وابستگی به نفت از جمله موانع اقتصادی اقتصاد مقاومتی به شمار می‌آیند.

فضلعلی (۱۳۹۴) در تحقیق خود با عنوان مروری بر موانع و مشکلات پیاده‌سازی اقتصادی اقتصاد مقاومتی و ارائه راه‌کاری برای آن به این نتیجه رسید که زیربنای اقتصاد مقاومتی را مؤلفه‌های فرهنگی، خلق حماسه اقتصادی را تشکیل می‌دهند. خلاصه‌ای از پژوهش‌های پیشین در این حوزه در جدول ۲ تشریح شده است.

با توجه به پیشینه پژوهش و جدول ۲، تحقیقات زیادی با عنوان موانع اقتصاد مقاومتی انجام شده است، ولی خلأ تحقیقات کاربردی بسیار مشهود است و هم‌چنین در طبقه‌بندی معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی به‌تمامی جنبه‌های آن توجه نشده است و بیشتر جنبه عمومی دارند. از این‌رو جهت رفع این خلأ پژوهشی با رجوع به منابع متعدد و نظرات خبرگان لیست جامع و کاملی از معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی بررسی شد. یکی از نوآوری‌های دیگر این پژوهش، جمع‌بندی تحقیقات پیشین است که تاکنون به صورت جامع انجام نشده است. هم‌چنین خلأ مهم مطالعات صورت گرفته آن است که بسیاری از این مطالعات، در راستای بررسی موانع اقتصاد مقاومتی با استفاده از تکنیک‌های چندمعیاری انجام نشده است. اقتصاد مقاومتی اقتصادی درون‌زا است و به ظرفیت‌های داخلی توجه دارد و چون عدالت محور است در نهایت می‌تواند رشد توسعه کشور را به دنبال داشته باشد. از آنجایی که اقتصاد مقاومتی می‌تواند موجب ارتقا، خودکوفایی و پیشرفت کشور گردد، اهمیت فراوان دارد. در نتیجه این مقاله به دنبال بررسی دقیق و جامع پیرامون اقتصاد مقاومتی و شناسایی موانع اقتصاد آن با بهره‌گیری از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره می‌باشد. به این منظور با بهره‌گیری از ادبیات تحقیق که در قسمت

جدول ۲: خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده در حوزه موانع اقتصاد مقاومتی

محقق / سال	موضوع	ابعاد
شیروی و خداپرست (۱۳۹۸)	اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار در اسناد بین‌المللی	استفاده از ظرفیت‌ها و مشارکت مردمی، حمایت از تولید ملی و کالاهای داخلی، رشد فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان، مبارزه با مفسد اقتصادی، ارتقای عدالت اجتماعی
خزائی و همکاران (۱۳۹۷)	شناسایی چالش‌های پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در صنعت ورزش کشور	ضعف عوامل حقوقی و قانونی، فقدان برنامه محوری، بی‌توجهی به پژوهش و توسعه، عوامل اقتصادی، بی‌توجهی به اسناد بالادستی
تشکری و همکاران (۱۳۹۶)	اقتصاد مقاومتی الزامات اجرایی موانع و ظرفیت‌های این سیاست	مصرف‌گرایی و اسراف، تجمل‌گرایی، تضعیف نظام اجتماعی و خرید کالای خارجی
تربتی (۱۳۹۶)	تحلیل نشانه شناختی موانع تحقق اقتصاد مقاومتی و ارائه راهکارها	تهاجم فرهنگ مصرفی و غیر مقاومتی
فرهمندی و همکاران (۱۳۹۶)	بررسی جامع چالش‌ها و موانع پیاده‌سازی اصول اقتصاد مقاومتی و ارائه راهکارهای مؤثر	عدم تحرک و پویایی در تولید کل و سرانه، ساختار نامناسب تولید، عدم تناسب سیاست‌های پولی و بانکی، مشکلات اداری-اجرایی، فقدان استراتژی مناسب توسعه، ضعف شدید نظام آموزشی، ضعف روحیه علمی حاکم بر جامعه، مشکلات ناشی از وابستگی به خارج
رنجبر اردکانی (۱۳۹۶)	موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران	اقتصاد کلان، ناکارآمدی بازارها در اقتصاد خرد، عدم نظارت و مدیریت مناسب، توسعه پایین اجتماعی
خاندوزی (۱۳۹۶)	نقد عملکرد سیاست اقتصاد مقاومتی در ایران: بررسی پدیده شکست هماهنگی	شکست هماهنگی
ابراهیمی و آزادی (۱۳۹۵)	شناسایی ابعاد و ضرورت اقتصاد مقاومتی و موانع موجود برای اجرایی شدن آن	طبقه جدید و پیوند آن با طبقه ثروتمند قدیم، کفران نعمات اقتصادی و اقتصادی آلوده به فساد
حسین‌زاده و فرهانی فرد (۱۳۹۵)	موانع اقتصادی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن	مصرف‌گرایی، تجمل‌گرایی، تفرقه، قاچاق، رانت و رشوه، احتکار، قوانین سست و متغیر و وابستگی به نفت
حسین‌پور و محمدی سیاهبومی (۱۳۹۵)	سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی برای برون‌رفت از بحران	الهام‌نگرفتن از موفقیت کشورها به‌ویژه در زمینه توسعه صادرات
میهمی و حسینی (۱۳۹۵)	تربیت نیروی انسانی خلاق برای تحقق مفهوم ناب اقتصاد مقاومتی: موانع و راهکارها	منابع انسانی کارآمد ناکافی
حبیبی (۱۳۹۵)	موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران؛ از منظر تحلیل گفتمانی	تجارت و روابط بازرگانی غیر هدفمند، امید بست به سرمایه‌گذاری خارجی در ایران و جایگاه نفت در بازرگانی و بودجه کشور
منصوری‌حسن‌آبادی و همکاران (۱۳۹۵)	موانع و چالش‌های پیش روی اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل	وجود موانع متعدد پیش روی تولید ملی، افزایش نقدینگی، تورم، بیکاری، افزایش قیمت و اجاره مسکن و وابستگی شدید بودجه به صادرات نفت خام
قربانی و کرمانی (۱۳۹۵)	تعیین و اولویت‌بندی موانع فرهنگی و اجتماعی در تحقق اقتصاد مقاومتی	وجود تهاجمات فرهنگی با هدف تضعیف اعتقادات مردم نسبت به حکومت، وجود همبستگی نسبی بین‌المللی در بین مخالفان نظام، فرهنگ سرمایه‌سالاری، وجود رانت، اسراف و تبذیر

محقق / سال	موضوع	ابعاد
فضلعلی (۱۳۹۴)	مروری بر موانع و مشکلات پیاده‌سازی اقتصادی اقتصاد مقاومتی و ارائه راهکاری برای آن	عدم حمایت از تولید ملی، فقدان فرهنگ و روحیه جهادی، فساد اقتصادی، عدم ارتباط صنعت و دانشگاه، عدم رعایت و نبود قوانین و مقررات جامع و الزام‌آور
پژوهنده (۱۳۹۴)	موانع تحقق اقتصاد مقاومتی	فساد اقتصادی، فساد سیاسی، اداری، فساد فرهنگی، اجتماعی و فساد هنری
پورحسن سالکویه و بخنوه (۱۳۹۳)	بررسی جرم شناسانه قاچاق کالا و ارز از موانع اصلی اقتصاد مقاومتی	قاچاق کالا و ارز

۲. روش‌ها و ابزار تحقیق

بالا به آن اشاره شد و هم‌چنین بیانات ارزشمند مقام معظم رهبری، موانع اقتصاد مقاومتی برای پژوهش حاضر شناسایی شدند که در جدول ۳ نشان داده شده است. پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر جمع‌آوری اطلاعات، توصیفی-پیمایشی است، چراکه به شناسایی و اولویت‌بندی

جدول ۳: مهم‌ترین موانع اقتصاد مقاومتی

ابعاد	معیار	تعریف	موانع
C1: اقتصادی	C1-1	نامانی اقتصادی	وضعیت بی‌ثباتی از شرایط و ساختار فعلی و افق نامعلومی از آینده که در آن فرد، جامعه، سازمان و دولت احساس خطر کرده و به‌طور بهینه نمی‌توانند به تولید، توزیع و مصرف ثروت بپردازند.
	C1-2	قاچاق کالا و ارز	عملیات ورود و خروج کالا و ارز از کشور بدون طی تشریفات قانونی.
	C1-3	تورم بالا و مستمر در کشور	افزایش سطح عمومی تولید پول، درآمدهای پولی یا قیمت است.
	C1-4	عدم شفافیت اقتصادی	شفافیت اقتصادی عبارت است از درجه‌ای که سیاست‌ها و عملکردهای تجاری و فرآیند تحقق آن‌ها، باز و قابل پیش‌بینی باشد.
	C1-5	هدفمند نبودن یارانه‌ها علی‌رغم اجرای آن	هدفمند کردن یارانه‌ها باعث می‌شود بخش کمتری از منابع مالی دولت برای حمایت از ثروتمندان صرف شود و به‌عبارت‌دیگر منابع مالی دولت می‌تواند بیشتر در حمایت از افراد فقیر صرف شود.
	C1-6	عدم تناسب سیاست‌های پولی و بانکی	سیاست پولی بر مبنای رابطه بین نرخ بهره در اقتصاد کشور - یعنی قیمتی که بر اساس آن می‌توان پول قرض گرفت و کل عرضه پول تعریف می‌شود.

ابعاد	معیار	تعریف	موانع
	C1-7	عدم‌حمایت از تولیدات داخلی و در نتیجه کاهش کمیت و کیفیت تولیدات	حسوند (۱۳۹۷)، قلعه‌ای (۲۰۱۶)، پورحسن سالکویه و بخنوه (۱۳۹۳)، تشکری و همکاران (۱۳۹۶)، شجاعی و همکاران (۱۳۹۶)، فرهنگندی و همکاران (۱۳۹۴)، فضلعلی (۱۳۹۴)، ابراهیمی و آزادی (۱۳۹۵)
	C1-8	سیاست وابستگی شدید کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام	تجارت آزاد مدل تجاری است که در آن کالاها و خدمات بدون محدودیت‌های دولتی بین و یا درون کشورها انتقال می‌یابد. این محدودیت‌ها شامل مالیات و تعرفه است.
	C1-9	کسری بودجه مزمن و پایدار	هنگامی که مخارج دولت از درآمدهای آن بیشتر باشد گفته می‌شود دولت با کسری بودجه مواجه شده است.
C2: سیاسی	C2-1	روابط بازرگانی غیر هدفمند	تجارت به معنای مبادله یا خریدوفروش کالا در مقیاس بالا که شامل ترابری از یک نقطه به نقطه دیگر است.
	C2-2	افزایش نقدینگی و عدم تناسب با تولید	به مجموع پول و شبهه پول نقدینگی گفته می‌شود.
	C2-3	الهام نگرفتن از موفقیت کشورها به‌ویژه در زمینه توسعه صادرات	برای دستیابی به تحولات توسعه‌ای پایدار در صادرات بایستی دست‌کم برنامه جامع توسعه صادرات تعریف و به اجرا درآید.
	C2-4	انتخاب مشتریان راهبردی	انتخاب مشتریان راهبردی مقابله با ضربه‌پذیری درآمد حاصل از صادرات نفت و گاز.
C3: اداری	C3-1	عدم رعایت و نبود قوانین و مقررات جامع و الزام‌آور	فرهمنندی و همکاران (۱۳۹۶)، خاندوزی (۱۳۹۶)، پژوهنده (۱۳۹۴)، پژوهنده (۱۳۹۴)، فضلعلی (۱۳۹۴)
	C3-2	عدم نظارت و مدیریت مناسب	فرهمنندی و همکاران (۱۳۹۶)، اردکانی (۱۳۹۶)، قلعه‌ای (۲۰۱۶)، فضلعلی (۱۳۹۴)
	C3-3	رانت	فرهمنندی و همکاران (۱۳۹۶)، حسین‌زاده و فرهانی‌فرد (۱۳۹۵)، قربانی و کرمانی (۱۳۹۵)، شقاقی و کریم (۱۳۹۵)

ابعاد	معیار		تعریف	موانع
	C4-1	فرهنگ سرمایه سالاری		
C4: فرهنگی	C4-1	فرهنگ سرمایه سالاری	سرمایه‌سالاری محصول اومانسیسم و تجسم سودمحوری صرف و سودآگرانه و عقل خودبینانه نفسانیت‌مدار است و ذاتاً گرفتار کمی‌گرایی، حس آزادمندانه‌ی انباشت سرمایه و بی‌عدالتی است.	پژوهنده (۱۳۹۴)، حسین‌زاده و فرهانی‌فرد (۱۳۹۵)، فضلعلی (۱۳۹۴)، قربانی و کرمانی (۱۳۹۵)
	C4-2	تهاجم فرهنگ مصرفی و غیر مقاومتی	زمانی که جامعه‌ای تلاش می‌کند فرهنگ خود را بر جامعه دیگری که طبعاً دارای فرهنگی خاص می‌باشد، تحمیل کند و یا لاقط نوعی دگرگونی در فرهنگ آن جامعه به وجود آورد هجوم فرهنگی اتفاق می‌افتد.	تربتی (۱۳۹۶)، موسی‌زاده و همکارانش (۲۰۱۶)، پژوهنده (۱۳۹۴)، ابراهیمی و آزادی (۱۳۹۵)، قربانی و کرمانی (۱۳۹۵)
	C4-3	فقدان فرهنگ و روحیه جهادی	فرهنگ جهادی مجموعه‌ای از مایه‌های فکری و ارزشی است که در رفتار اختیاری و اجتماعی انسان اثر می‌گذارد و دارای عناصر متعددی از شناخت‌ها، باورها، ارزش‌ها، گرایش‌ها، رفتارها و کردارها می‌باشد.	تربتی (۱۳۹۶)، کریمی و یعقوبی (۱۳۹۵)، ابراهیمی و آزادی (۱۳۹۵)، سید حسین میرمعزی (۱۳۹۱)، فضلعلی (۱۳۹۴)، فضلعلی (۱۳۹۴) ابراهیمی و آزادی (۱۳۹۵)
C5: اجتماعی	C5-1	تضعیف نظام اجتماعی و خرید کالای خارجی	اقتصاد مقاومتی یعنی اینکه مردم الگوی مصرف خود را تغییر دهند و از مصرف کالای خارجی به سمت مصرف کالای داخلی حرکت کنند.	تربتی (۱۳۹۶)، رنجبر اردکانی (۱۳۹۶)، فرهمندی و همکاران (۱۳۹۶)، قربانی و کرمانی (۱۳۹۵)
	C5-2	سبک زندگی مصرفی	گاهی مصرف شکل طبیعی خودش را از دست داده، به جای آنکه به عنوان یک پدیده حیاتی در خدمت انسان باشد، انسان به خدمت او در می‌آید یعنی وسیله به هدف تبدیل می‌شود و همه قوای مادی و معنوی انسان که باید با مصرف درست به اوج تکامل و تعالی برسد، بر اثر مصرف‌زدگی در سراسیمگی سقوط قرار گیرد.	تربتی (۱۳۹۶)، موسی‌زاده و همکارانش (۲۰۱۶)، رنجبر اردکانی (۱۳۹۶)، پژوهنده (۱۳۹۴)، تشکری و همکاران (۱۳۹۶)، فضلعلی (۱۳۹۴)، ابراهیمی و آزادی (۱۳۹۵)، قربانی و کرمانی (۱۳۹۵)
	C5-3	سطح بالای بیکاری و عدم اشتغال پایدار	در هنگام بیکاری، دولت پولی را که می‌توانست صرف کارهای تولیدی و اقتصادی و پیشرفت جامعه بکند مجبور است با پرداخت کمک‌های مالی صرف افراد بیکار نماید و این باعث عقیم شدن رشد اقتصادی و پیشرفت کشور می‌شود.	خلیلی (۱۳۹۷)، رنجبر اردکانی (۱۳۹۶)، پورحسن سالکویه و بخنوه (۱۳۹۳)، تشکری و فهام و پرهیزکار (۱۳۹۷)، همکاران (۱۳۹۶)، فرهمندی و همکاران (۱۳۹۶)، منصوری حسن‌آبادی (۱۳۹۵)
C6: هنری	C6-1	تبلیغات ضد اسلامی رسانه‌ها	استفاده از رسانه برای تهاجم فرهنگی به‌منظور تضعیف اعتقادات مردم نسبت به حکومت و اعتقادات دینی با آیین‌هایی از قبیل شیطان‌پرستی و عرفانهای خودساخته.	پژوهنده (۱۳۹۴)، قربانی و کرمانی (۱۳۹۵)

تعیین مقیاس اهمیت هر یک از معیارهای شناسایی شده در مرحله قبلی پرداخته شده است. شکل ۱ مراحل کلی اجرایی پژوهش را نشان می‌دهد.

- بررسی و مرور ادبیات حوزه پژوهش: در مرحله اول پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه موانع اقتصاد مقاومتی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت.
- گردآوری فهرست معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی با استفاده از ادبیات تحقیق: در مرحله دوم و با توجه به مرور ادبیات فهرست جامعی از موانع اقتصاد مقاومتی شناسایی شد.

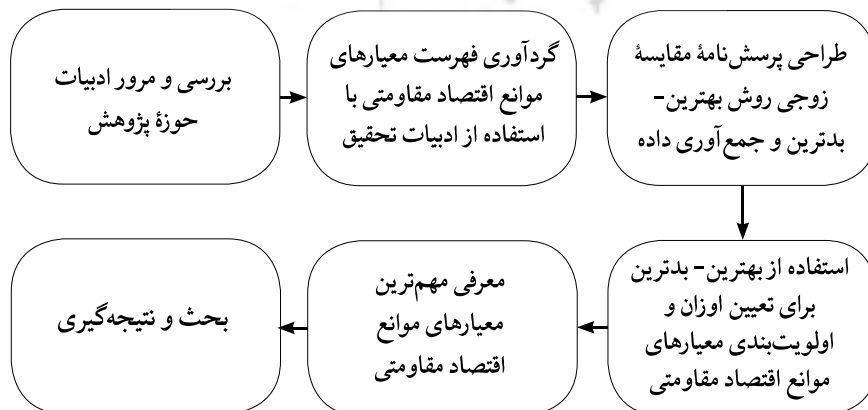
معیارهای موانع اقتصادی می‌پردازد. خبرگان این پژوهش ۵ نفر از کارشناسان و اساتید دانشگاهی و مدیریتی هستند که دارای سابقه‌های درخشان پژوهشی و اجرایی در حوزه اقتصاد مقاومتی به شرح جدول ۴ می‌باشند. روش نمونه‌گیری، هدفمند قضاوتی است، چرا که روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاری عمدتاً خبره محور بوده و به شدت به کمیت و کیفیت خبرگان حساس می‌باشد و بایستی با کمترین تعداد خبره و مرتبط‌ترین آن‌ها به موضوع پژوهش انتخاب شوند.

به این منظور پس از مرور ادبیات تحقیق، معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی مطابق جدول ۳ شناسایی گردید. در ادامه با بهره‌گیری از روش تصمیم‌گیری چندمعیاری بهترین-بدترین به

جدول ۴: رویای همگرا، پایایی مرکب و آلفای کرونباخ

سمت	سن	تجربه	رشته	خبره‌ی
هیئت علمی	۵۴	۲۸	مدیریت صنعتی	۱
هیئت علمی و مدیر	۴۰	۱۵	مدیریت اسلامی	۲
هیئت علمی	۳۹	۱۲	مدیریت مالی	۳
هیئت علمی	۵۰	۲۰	اقتصاد	۴
هیئت علمی	۴۷	۲۴	اقتصاد	۵

- طراحی پرسش‌نامه مقایسه زوجی روش بهترین-بدترین و جمع‌آوری داده: برای استفاده از روش بهترین-بدترین، پرسش‌نامه مقایسه زوجی شامل مقایسه بهترین معیار (مطلوب‌ترین) و دیگر معیارها و هم‌چنین مقایسه زوجی بدترین (نامطلوب‌ترین) معیار با دیگر معیارها طراحی شد.
- استفاده از بهترین-بدترین برای تعیین اوزان و اولویت‌بندی معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی: در این مرحله مدل‌سازی برنامه‌ریزی خطی متناسب با نظر هر یک از خبرگان تعریف و با استفاده از نرم‌افزار LINGO 15 حل گردید.
- معرفی مهم‌ترین معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی: با توجه به اوزان نهایی که در روش بهترین-بدترین به دست آمد، معیارهایی که وزن بیشتری را کسب کردند، به عنوان مهم‌ترین معیار معرفی شدند. هم‌چنین در خصوص رویایی و پایایی این پژوهش نیز بحث شد.
- بحث و نتیجه‌گیری: در آخر به تشریح مهم‌ترین موانع اقتصاد مقاومتی شناسایی شده و ارائه راه‌حل متناسب با آن‌ها پرداخته شد.

شکل ۱: مراحل اجرای پژوهش

۲-۱. روش بهترین - بدترین:

مسائل تصمیم‌گیری چندمعیاری شامل تعدادی گزینه و تعدادی معیار می‌باشند. در این مسائل، گزینه‌ها با توجه به معیارها ارزیابی می‌شوند تا بهترین گزینه انتخاب گردد. روش بهترین-بدترین نخستین بار توسط جعفر رضایی در سال ۲۰۱۵ ارائه شد. در این روش بهترین (مطلوب‌ترین و مهم‌ترین) گزینه و بدترین (نامطلوب‌ترین و کم‌اهمیت‌ترین) گزینه توسط تصمیم‌گیرندگان شناسایی شده و سپس مقایسات زوجی بین این دو معیار بهترین و بدترین و سایر معیارها انجام می‌شود. در مرحله بعد یک مسئله حداکثر حداقل (ماکسی-مین) جهت تعیین وزن معیارهای مختلف فرمول‌بندی و حل می‌شود. کاربرد این روش، در وزن‌دهی به معیارها می‌باشد. در روش بهترین-بدترین به داده‌های مقایسه‌ای کمتر نیاز است که منجر به مقایسه‌های استوارتر و قابل اطمینان‌تر می‌گردد (محمدی و رضایی، ۲۰۱۹).

مراحل روش بهترین-بدترین (Ghasemian et al, 2017):

- شناسایی مجموعه معیارها
- تعیین بهترین و بدترین معیار
- تعیین اهمیت بهترین معیار نسبت به دیگر معیارها و اهمیت دیگر معیارها نسبت به بدترین معیار
- با استفاده از اعداد ۱ تا ۹؛
- تعریف مدل برنامه‌ریزی خطی مطابق رابطه ۱:

رابطه (۱):

$$\min \xi$$

s.t.

$$|w_B - a_{Bj}w_j| \leq \xi \quad \text{برای تمامی } j\text{ها,}$$

$$|w_j - a_{jw}w_w| \leq \xi \quad \text{برای تمامی } j\text{ها,}$$

$$\sum_j w_j = 1$$

$$w_j \geq 0, \quad \text{برای تمامی } j\text{ها,}$$

با حل مدل بالا، مقیاس معیارها و نرخ ناسازگاری محاسبه می‌شود. روش تعیین وزن معیارها و زیر معیارها یکسان است و هرکدام در دسته خود محاسبه می‌شوند.

در مدل خطی روش بهترین-بدترین که در سال ۲۰۱۶ توسط جعفر رضایی توسعه داده شد مطرح شد که نیاز به محاسبه نرخ سازگاری نیست و هرچه اپسیلون کمتر باشد نتایج سازگارتر هست (Kheybari et al, 2019).

۳. جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها

پس از شناسایی و انتخاب معیارهای موانع اقتصاد مقاومتی (جدول ۳)، وزن تمام معیارها را مطابق مراحل ذکر شده در بخش روش‌ها و ابزار تحقیق محاسبه می‌کنیم. تصمیم‌گیرندگان پس از

تعیین بهترین و بدترین معیار اهمیت بهترین معیار نسبت به دیگر معیارها را مشخص کرده‌اند. به‌عنوان نمونه، جداول شماره ۵ و ۶ نشان‌دهنده این بردار برای خبره شماره یک می‌باشد.

سپس بردار اهمیت دیگر معیارها نسبت به بدترین معیار تعیین شد. به‌عنوان نمونه، جداول شماره ۷ و ۸ نشان‌دهنده این بردار برای خبره شماره یک می‌باشد.

در مرحله بعد مدل برنامه‌ریزی خطی متناسب با نظر هر یک از خبرگان تعریف و با استفاده از نرم‌افزار لینگو ۱۵ حل می‌شود. برای مثال مدل برنامه‌ریزی خطی اهمیت مهم‌ترین معیار نسبت به دیگر معیارها از نظر خبره شماره یک طبق رابطه ۲ می‌باشد:

رابطه (۲):

$$\begin{aligned} \min &= \xi ; \\ |c_1 - 4c_2| &\leq \xi \\ |c_1 - 2c_3| &\leq \xi \\ |c_1 - 5c_4| &\leq \xi \\ |c_1 - 6c_5| &\leq \xi \\ |c_1 - 8c_6| &\leq \xi \\ |c_2 - 5c_6| &\leq \xi \\ |c_3 - 7c_6| &\leq \xi \\ |c_4 - 4c_6| &\leq \xi \\ |c_5 - 3c_6| &\leq \xi \\ \sum_{j=1}^6 c_j &= 1 \end{aligned}$$

در نهایت اوزان بهینه هر معیار از طریق میانگین حسابی اوزان معیارهای هر تصمیم‌گیرنده به‌صورت جدول ۸ به دست می‌آید. در تصمیم‌گیری چندشاخصی، اوزان شاخص‌ها به دو روش سلسله‌مراتبی و غیرسلسله‌مراتبی قابل محاسبه می‌باشند. وزن‌دهی سلسله‌مراتبی به وزن‌دهی اطلاق می‌شود که وزن زیرشاخص‌های هر شاخص به‌صورت نسبی محاسبه شده و در انتها برای به دست آوردن وزن سراسری آن‌ها، وزن محلی‌شان در وزن شاخص متناسب بالادستی خود ضرب می‌شود. در آن طرف طیف در وزن‌دهی غیر سلسله‌مراتبی، ابتدا اوزان به پایین‌ترین سطح شاخص‌ها تخصیص داده می‌شوند. سپس وزن شاخص بالادستی آن‌ها از مجموع اوزان تخصیص داده‌شده به زیرشاخص‌های آن شاخص به‌دست می‌آید (Jacobi and Hobbs, 2007; Marttunen et al., 2018).

در اغلب اوقات اوزان به‌صورت سلسله‌مراتبی سرشماری می‌شوند چرا که در مقایسه با وزن‌دهی غیرسلسله‌مراتبی به تعداد مقایسه‌های هم‌زمان کمتری احتیاج دارد. در بیشتر آزمایش‌های صورت گرفته در این خصوص ساختارهای سلسله‌مراتبی، واریانس بیشتری از خود نسبت به ساختارهای غیرسلسله‌مراتبی نشان داده‌اند که این امر به تفکیک‌پذیری هرچه بیشتر معیارها که هدف اصلی انجام پژوهش است کمک زیادی می‌نماید (ibid). از

جدول ۵: اهمیت مهم‌ترین معیار نسبت به دیگر معیارها از نظر خبره شماره یک

مهم‌ترین معیار	C1	C2	C3	C4	C5	C6
C4	۱	۴	۲	۵	۶	۸

جدول ۶: اهمیت مهم‌ترین زیرمعیار نسبت به دیگر زیرمعیارها در معیار اول از نظر خبره شماره یک

مهم‌ترین زیرمعیار	C1-1	C1-2	C1-3	C1-4	C1-5	C1-6	C1-7	C1-8	C1-9
C1-8	۷	۶	۴	۹	۵	۸	۳	۱	۲

جدول ۸: ارجحیت دیگر زیرشاخص‌ها نسبت به کم‌اهمیت‌ترین زیرشاخص در شاخص اول از نظر خبره شماره یک

کم‌اهمیت‌ترین زیرمعیار	C1-4
C1-1	۳
C1-2	۴
C1-3	۶
C1-4	۱
C1-5	۵
C1-6	۲
C1-7	۷
C1-8	۹
C1-9	۸

جدول ۷: ارجحیت دیگر شاخص‌ها نسبت به کم‌اهمیت‌ترین شاخص از نظر خبره شماره یک

کم‌اهمیت‌ترین معیار	C6
C1	۸
C2	۵
C3	۷
C4	۴
C5	۳
C6	۱

پایایی و روایی

مفهوم روایی به این سؤال پاسخ می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد ویژگی مورد نظر را می‌سنجد (Saunders et al., 2009). بدون آگاهی از اعتبار ابزار اندازه‌گیری، نمی‌توان به‌دقت داده‌های حاصل از آن، اعتماد داشت. به‌عبارت‌دیگر روایی یعنی این‌که تحقیق آنچه قرار بود مدنظر قرار دهد یا اندازه‌گیری نماید را انجام داده است یا خیر (سرمد و همکاران، ۱۳۹۳). به‌منظور افزایش اعتبار سازه تحقیق، موانع مورد استفاده، برای ارزیابی از مرور جامع ادبیات تحقیق استخراج شد. در انتها هم با استفاده از انجام مصاحبه‌هایی با خبرگان تحقیق از مرتبط بودن تمامی شاخص‌ها باهدف مسئله حاضر، اطمینان حاصل شد.

قابلیت اعتماد یا پایایی یکی از ویژگی‌های فنی ابزار اندازه‌گیری است. مفهوم یادشده با این امر سروکار دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد (سرمد و همکاران، ۱۳۹۳). ضریب قابلیت اعتماد نشانگر آن است که تا چه اندازه ابزار اندازه‌گیری ویژگی‌های باثبات آزمودنی را و یا ویژگی‌های

مزایای دیگر این نوع وزن‌دهی عدم بروز جهت‌گیری‌های شناختی هم‌چون یکسان‌نگری و تخصیص وزن یکسان به معیارهای مسئله و عدم امکان مقایسه‌پذیری می‌شود (Montibeller and von Winterfeldt, 2015a, 2015b). در این پژوهش با توجه به رعایت اصل وزن‌دهی سلسله‌مراتبی در مسائل تصمیم‌گیری چندشاخصی، وزن نهایی هر یک از زیر معیارها، از ضرب وزن محلی هر یک از زیر معیارها در وزن معیار بالادستی خود حاصل شده است که این امر در انتها امکان مقایسه‌پذیری سراسری زیر معیارها را به‌صورت اثربخش و به دور از جهت‌گیری ذکرشده امکان‌پذیر نموده است.

همان‌طور که از نتایج این جدول قابل مشاهده می‌باشد، در میان معیارهای اصلی پژوهش، معیارهای اقتصادی (C1)، اداری (C3) و سیاسی (C2) به ترتیب به‌عنوان مهم‌ترین معیارها شناسایی شدند. در میان تمامی زیرمعیارها، زیرمعیارهای سیاست و ابستگی شدید کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام (C1-8)، رانت (C3-3) و افزایش نقدینگی و عدم تناسب آن با تولید (C2-2) به ترتیب به‌عنوان مهم‌ترین زیرمعیارها شناسایی شدند.

جدول ۹: اوزان نهایی معیارها و زیرمعیارهای اصلی پژوهش

رتبه نهایی	وزن نهایی زیر معیار	وزن محلی زیر معیار	زیر معیار	وزن معیار	معیار
۱۷	۰/۰۲۲۰	۰/۰۵۴۷	نامنی اقتصادی	C1-1	C1: اقتصادی
۱۴	۰/۰۲۵۷	۰/۰۶۳۸	قاچاق کالا و ارز	C1-2	
۱۰	۰/۰۳۸۷	۰/۰۹۵۸	تورم بالا و مستمر در کشور	C1-3	
۲۰	۰/۰۱۱۱	۰/۰۲۷۴	عدم شفافیت اقتصادی	C1-4	
۱۳	۰/۰۳۰۹	۰/۰۷۶۶	هدفمند نبودن یارانه‌ها علی‌رغم اجرای آن	C1-5	
۱۸	۰/۰۱۹۳	۰/۰۴۷۹	عدم تناسب سیاست‌های پولی و بانکی	C1-6	
۷	۰/۰۵۱۰	۰/۱۲۷۷	عدم حمایت از تولیدات داخلی و در نتیجه کاهش کمیت و کیفیت تولیدات	C1-7	
۱	۰/۱۲۷۵	۰/۳۱۴۶	سیاست وابستگی شدید کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام	C1-8	
۴	۰/۰۷۷۳	۰/۱۹۱۵	کسری بودجه مزمن و پایدار	C1-9	
۱۲	۰/۰۳۱۲	۰/۲۱۵۶	روابط بازرگانی غیر هدفمند	C2-1	C2: سیاسی
۳	۰/۰۸۱۴	۰/۵۶۲۹	افزایش نقدینگی و عدم تناسب با تولید	C2-2	
۲۲	۰/۰۰۸۷	۰/۰۵۹۹	الهام نگرفتن از موفقیت کشورها به‌ویژه در زمینه توسعه صادرات	C2-3	
۱۶	۰/۰۲۳۸	۰/۱۶۱۷	انتخاب مشتریان راهبردی	C2-4	
۱۹	۰/۰۱۵۹	۰/۰۸۳۳	عدم رعایت و نبود قوانین و مقررات جامع و الزام‌آور	C3-1	C3: اداری
۹	۰/۰۴۷۸	۰/۲۵	عدم نظارت و مدیریت مناسب	C3-2	
۲	۰/۱۲۷۰	۰/۶۶۶۷	رانت	C3-3	
۲۱	۰/۰۰۹۹	۰/۹۰۹	فرهنگ سرمایه‌سالاری	C4-1	C4: فرهنگی
۶	۰/۰۶۴۱	۰/۵۹۰۹	تهاجم فرهنگ مصرفی و غیر مقاومتی	C4-2	
۱۱	۰/۰۳۴۵	۰/۳۱۸۲	فقدان فرهنگ و روحیه جهادی	C4-3	
۱۵	۰/۰۲۴۸	۰/۲۴	تضعیف نظام اجتماعی و خرید کالای خارجی	C5-1	C5: اجتماعی
۲۳	۰/۰۰۱۰	۰/۱	سبک زندگی مصرفی	C5-2	
۵	۰/۰۶۸۲	۰/۶۶	سطح بالای بی‌کاری و عدم اشتغال پایدار	C5-3	
۸	۰/۰۴۸۹	۱	تبلیغات ضد اسلامی رسانه‌ها	C6-1	C6: هنری

شخصی ارائه شده است. علاوه بر این پس از حصول نتایج پژوهش، این نتایج با خبرگان در میان گذاشته شد تا به تأیید نهایی آن‌ها برسد. هم‌چنین به منظور امکان تکرارپذیری تحقیق، سعی شد تمامی داده‌های موردنیاز مسئله تا حد امکان در پژوهش آورده شوند

متغیر و موقتی وی را می‌سنجد (Baxter et al., 2008). کارکرد پایایی در واقع کاهش خطاهای تحقیق می‌باشد. برای پایایی این پژوهش، به منظور اطمینان از اینکه خبرگان دقیقاً مفهوم موردنظر محقق را درک کرده‌اند، برای آن‌ها توضیحات کافی بدون جهت‌گیری

مصرف انرژی در داخل کشور، نبود بسترهای لازم برای فراهم کردن بهره‌گیری از فناوری‌های جدید پالایشی و بالا بردن ظرفیت تولید، فراهم نبودن زمینه‌های توسعه صنایع جانبی به منظور توسعه بخش‌های مختلف تولیدی با هدف ذخیره‌سازی، ناهماهنگی بین نهادهای درگیر در بخش‌های مصرف، صادرات، تزیق و تولید، ناتوانی در جذب سرمایه موردنیاز بهره‌برداری، نبود راهبرد جامع توسعه در بخش نفت و گاز، روند افزایش ذخایر راهبردی نفت و گاز کشور و افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز و توسعه تولید را کند نموده است (وزارت نفت، ۱۳۹۴). تک‌محصولی بودن یکی از بزرگ‌ترین مشکلات اقتصادی کشورها محسوب می‌شود. اتکا و وابستگی به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام مانع چاره‌اندیشی اساسی و برنامه‌ریزی اقتصادی می‌باشد. برای برون‌رفت از این مشکل باید راهبردهای کلان توسعه اقتصادی طراحی شوند که شامل سیاست‌های تشویقی صادرات غیرنفتی هم‌چون پتروشیمی، دارو و خدمات می‌باشد. هم‌چنین ارتقای سطح تولید ملی باعث قوام و استحکام اقتصادی ملی خواهد شد. بدون تولید و ایجاد ارزش افزوده در اقتصاد همواره شاهد وابستگی به واردات، بیکاری و تورم خواهیم بود و تقویت اقتصاد و رسیدن به یک اقتصاد غیروابسته و متکی بر تولید داخلی، جز با ایجاد زمینه و محیط مناسب کسب‌وکار و جذاب کردن فعالیت تولیدی در مقایسه با فعالیت واسطه‌گری و دلالی میسر نخواهد شد.

فساد اداری (رانت) حالتی در نظام اداری است که در اثر تخلفات مکرر و مستمر کارکنان به وجود می‌آید و آن را از کارایی مطلوب و اثربخش مورد انتظار باز می‌دارد. فساد اداری، منشأ آسیب‌هایی است که از ناحیه نیروهای متخلف بر بدنه، ساختار و هدف‌مندی سازمان وارد می‌آید و موقعیت اجتماعی آن را زیر سؤال می‌برد. گاهی نیز ممکن است دامنه آسیب به محیط انسانی جامعه سرایت کند. رانت‌خواری تأثیر بسیار مخربی بر بدنه اصلی اقتصاد وارد می‌کند که می‌توان به چند نرخ‌ی شدن ارز، گسترش دلالی، توزیع نامناسب امکانات، هدر رفتن منابع مالی و غیرمالی فراوان تحت عنوان رشوه، توزیع نابرابر قدرت در دست گروه‌ها، تشکله‌ها و افراد خاص، فساد مالی، بیکاری، فقر و بسیاری از پدیده‌های شوم اقتصادی و اجتماعی دیگر می‌انجامد.

بی‌توجهی به موضوع افزایش نقدینگی و عدم تناسب با تولید در نظام اقتصادی، کشور را از الگوی مقاومتی منحرف می‌نماید. عوامل افزایش نقدینگی شامل افزایش بدهی دولت به بانک مرکزی و سایر بانک‌ها، افزایش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی و قرض کردن از آن، رشد نرخ سود، افزایش دارایی خارجی بانک مرکزی به دنبال بالا رفتن نرخ ارز و ... می‌باشد که دولت در همگی نقش اساسی دارد. روند بی‌رویه خلق پول از یکسو می‌تواند باعث بروز تورم شود؛ تورمی که در فقدان یک برنامه مناسب برای رشد تولید

و مراحل تحقیق به‌طور کامل و به‌روشنی توضیح داده شوند. علاوه بر این شاخص سازگاری روش بهترین-بدترین به‌عنوان یکی دیگر از شاخص‌های تحقق پایایی پژوهش بهره‌گیری شد که نشان از وضعیت خوب سازگاری اوزان حاصل دارد.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

اقتصاد مقاومتی همان اقتصاد جهادی-اسلامی است که در مقابل تحریم‌های همه‌جانبه دشمن تجلی می‌یابد. در اقتصاد جهادی-اسلامی با نگاه نظام‌مند و برنامه‌ریزی راهبردی با پشتوانه مردم و دولت، تهدیدات به فرصت تبدیل شده و موجب شکوفایی و ارتقا کشور می‌شود (میرمعزی، ۱۳۹۱). در این مقاله ضمن ارائه چارچوب مشخص برای موانع مهم اقتصاد مقاومتی، پس از مرور ادبیات و نظرات خبرگان تحقیق، ۲۳ مانع اقتصاد مقاومتی و در شش دسته شامل موانع اقتصادی، سیاسی، اداری، فرهنگی، اجتماعی و هنری شناسایی و با استفاده از روش بهترین-بدترین، وزن‌دهی و رتبه‌بندی شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بعد اقتصادی با بیشترین وزن، به‌عنوان مهم‌ترین معیار، و در میان تمامی زیرمعیارها، زیرمعیارهای سیاست، وابستگی شدید کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام، رانت و افزایش نقدینگی و عدم تناسب آن با تولید که به ترتیب به‌عنوان مهم‌ترین زیرمعیارها معرفی شده‌اند با نتایج پژوهش‌های حیبی و صناعی (۱۳۹۷)، فرهنگمندی و همکاری (۱۳۹۶)، تشکری و همکاری (۱۳۹۶) و حسین‌زاده و فراهانی‌فرد (۱۳۹۵) مطابقت دارد.

موانع اقتصادی، بحران بزرگی برای فعالان اقتصادی خرد و کلان ایجاد می‌نماید. این بحران‌ها، اقتصاد کشور را در حالت سکون و انتظار قرار می‌دهد. اگر اقتصاد کشور دارای برنامه‌های دقیق، شفاف و پیش‌بینی‌پذیر باشد، برای سرمایه‌گذار و فعال اقتصادی زمینه مناسبی فراهم می‌شود که بتواند با خیال آسوده، سرمایه‌گذاری و تولید کند؛ در نتیجه هم به سود خود فکر کند و هم منفعت و آسایش مصرف‌کننده را تأمین نماید. از این رو اندیشمندان و مسئولان نظام اسلامی، مکلف به تلاش مضاعف علمی همراه با نوآوری برای پشت سر گذاشتن این وضعیت ویژه هستند و برای برون‌رفت از این معضل درصحنه تجربه و عمل، راهی جز برطرف کردن موانع اقتصاد مقاومتی وجود ندارد.

نتیجه اصلاح نظام اقتصادی، افزایش سطح رفاه جامعه و جهش سطح تولید است. وابستگی امروز اقتصاد ایران به درآمدهای نفت و گاز واقعیتی است که اقتصاد کشور را همواره با مشکلات زیادی روبه‌رو کرده است. بدون شک بیشترین ضربه از طریق خام‌فروشی و نوسانات قیمت‌های جهانی به‌ویژه قیمت نفت بوده است. وجود موانعی چون شدت صادرات نفت خام به دلیل وابستگی شدید بودجه دولت به درآمدهای نفتی، رشد روزافزون و بی‌رویه

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، پیشنهادهای اجرایی و کاربردی مربوط به مهم‌ترین موانع اقتصاد مقاومتی شامل سیاست وابستگی شدید کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام، رانت و افزایش نقدینگی وعدم تناسب آن با تولید به ترتیب ارائه می‌گردد.

در راستای رفع موانع سیاست وابستگی شدید کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام، نگاه مولد به درون، خوداتکایی، خودکفایی (یکی از ویژگی‌های اقتصاد مقاومتی)، تبدیل کشور از حالت واردکننده حداکثری به حالت واردکننده حداقلی و تبدیل آن به یک کشور صادرکننده محصولات غیرنفتی و غیر وابسته و غیرمتکی به نفت ضروری می‌باشد. در این خصوص جایگزینی تولید غیرنفتی اجباری است. کشور ایران دارای معادن غنی و متنوع، سرزمین‌های وسیع و مستعد، استعدادهای نیروی انسانی بی‌نظیر در دنیا، ظرفیت‌ها و توانایی‌های نهفته و آماده برای بالفعل شدن، مکتبی انسان‌ساز و مولد و مشوق و پویا و فعال، مواهب بومی و ملی خدادادی فراوان و کشوری تمدن‌ساز و مؤثر در تمدن‌های بشری است. شناخت این ظرفیت‌های بومی و برنامه‌ریزی و عملیات برای به‌کارگیری این ظرفیت‌ها در اقتصاد مقاومتی اهمیت بسیار دارد.

فساد و رانت چه از نوع حکومتی و سیاسی باشد و چه از نوع اداری، نتایج بسیار نامطلوبی بر اقتصاد کشورها می‌گذارد. از جمله مهم‌ترین راهکارها و الزامات اجرایی مقابله با موانع رانت برای تحقق اقتصاد مقاومتی می‌توان به حرکت جدی در مسیر عدالت اجتماعی، عمل به قانون و اجرای قانون به‌صورت مساوی و برابر برای همه‌ی افراد و طبقات اجتماعی، شفاف‌سازی فعالیت‌های افراد در کلیه بخش‌های حکمرانی اعم از قانون‌گاری، اجرایی، قضایی، عدم سوءاستفاده از شرایط تحریم، اقدام عملی در جهت شایسته‌سالاری علمی، افزایش رقابت و کاهش انحصار در بازارهای مختلف و صنایع مختلف، کاهش تصدی‌گری و کوچک‌سازی دولت، خصوصی‌سازی و واگذاری‌های عادلانه و منطقی، برکناری نیروهای فاسد و نالایق، جلوگیری از فساد استخدامی، تقویت خودکنترلی و تقوای کاری، نظارت دقیق بر مسئولان، شفافیت در میزان دارایی، تأمین امور معیشتی و رفاهی مسئولان و برخورد قاطع و مجازات مفسدان، سیستم حکومتی و قوه قضایی کارآمد اشاره کرد.

هم‌چنین در راستای مقابله با موانع افزایش نقدینگی وعدم تناسب آن با تولید پیشنهاد می‌شود فعالیت‌های تولیدی و بازرگانی و حتی نظام پولی و مالی کشور با نیازهای ناشی از اجرای اقتصاد مقاومتی و پیامدهای آن هماهنگ و هم‌خوان شود. دولت برای تأمین کسری بودجه از طریق افزایش پایه پولی و بانک‌ها برای کسب سود بیشتر از طریق افزایش سرعت پول، در تزریق نقدینگی به جامعه رقابت می‌کنند. بانک‌های مرکزی در

ملی، خود عاملی برای رکود خواهد بود. از سوی دیگر قدرت بی‌حصر بانک‌ها در خلق پول باعث می‌شود نظام بانکی کشور به جای تلاش برای کسب درآمد و سود از مسیر مشارکت واقعی و در نتیجه کمک به تولید ملی، به تولید پول‌های بدون پشتوانه و کسب سود از طریق افزایش نقدینگی روی بیاورد.

بحث پیرامون اقتصاد مقاومتی بسیار گسترده است، اما مهم‌ترین مسئله این است که باید تهدیدها و فشارهای اقتصادی را از طریق شناسایی موانع اقتصاد مقاومتی و تعیین راه‌حل مناسب و اجرای آن، به فرصت تبدیل کرد تا به یک جهش اقتصادی در مسیر پیشرفت و توسعه دست‌یافت. منابع کشور اعم از مادی و انسانی و موقعیت جغرافیای سیاسی آن به‌گونه‌ای است که با گرفتن تصمیم‌های اصولی و دقیق می‌توان تهدیدهای مذکور را به فرصت تبدیل کرد. بنابراین، از نظر واقعی و شرایط موجود جهانی، امکان عبور از تحریم‌ها وجود دارد.

۵. پیشنهادها و محدودیت‌ها

یکی از محدودیت‌های این پژوهش عدم به‌کارگیری رویکردی با سطح پوشش بالای مشارکت‌کنندگان و اقبال آن‌ها در مورد مدل می‌باشد. به این معنا که در مرحله شناسایی و تأیید مدل ساختاردهی به مسئله و تشکیل درخت تصمیم‌گیری مسئله می‌توان پس از بهره‌گیری از یک رویکرد ساختارمند مانند نظریه داده بنیاد، تحلیل زمینه یا محتوای موانع اقتصاد مقاومتی را شناسایی کرد و سپس با بهره‌گیری از یک رویکرد آماری هم‌چون مدل‌سازی معادلات ساختاری که ظرفیت لازم برای پشتیبانی از نظرات تعداد زیادی از مشارکت‌کنندگان در مسئله را دارد به تأیید موانع شناسایی شده اقدام نمود. هم‌چنین یکی دیگر از محدودیت‌های این پژوهش عدم در نظرگیری روابط علت و معلولی میان موانع شناسایی شده می‌باشد. به این منظور می‌توان با بهره‌گیری از روش‌های نظام‌مند و خبره محور هم‌چون DEMATEL و ANP اقدام به شناسایی و ترسیم این روابط نمود. علاوه بر این با توجه به کیفی و ذهنی بودن موانع شناسایی شده و درجه ابهام و عدم قطعیتی که این جنس موانع دارند، توصیه می‌شود محققان در پژوهش دیگری به اولویت‌بندی این موانع با بهره‌گیری از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاری در شرایط عدم اطمینان، هم‌چون روش‌های فازی، فازی شهودی، فازی شهودی بازه‌ای بپردازند.

هم‌چنین پیشنهاد می‌شود در پژوهشی پس از شناسایی و اولویت‌بندی موانع اقتصاد مقاومتی اقدام به شناسایی راهکارهای برون‌رفت از این موانع با بهره‌گیری از روش‌های تعاملی هم‌چون دلفی فازی و در ادامه رتبه‌بندی این راهکارها با بهره‌گیری از روش‌هایی هم‌چون ویکور فازی، تاپسیس فازی، کوپراس فازی و ... به منظور متمرکز شدن هرچه بیشتر بر روی راهکارهای برون‌رفت و در نتیجه عدم اتلاف منابع پرداخته شود.

حسین پور، داوود. محمدی سیاهومی، حمیدرضا. (۱۳۹۵). سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی برای برون‌رفت از بحران، فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، ۴ (۱۶)، ص ۱۲۱-۱۵۰.

حسین زاده، محمد. و فراهانی فرد، سعید. (۱۳۹۵). موانع اقتصادی اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن، دومین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی با رویکرد بومی-اسلامی و با تأکید بر پژوهش‌های نوین، بهشهر.

خاندوزی، سیداحسان. (۱۳۹۶). نقد عملکرد سیاست اقتصاد مقاومتی در ایران: بررسی پدیده شکست هماهنگی، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۱۷ (۹)، ص ۷۹-۱۰۰.

خزائی، علی. هنری، حبیب. و جواد، شهلائی باقری. (۱۳۹۷). شناسایی چالش‌های پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در صنعت ورزش کشور، دومینارنامه مطالعات مدیریت ورزشی ۱۰ (۴۹).

خلیلی، فرزانه. (۱۳۹۷). بررسی عوامل و سیاست‌های موثر بر اشتغال نیروی کار. سیاست‌های راهبردی و کلان.

رنجبر اردکانی، صمد. (۱۳۹۶). موانع تحقق اقتصاد مقاومتی در جمهوری اسلامی ایران، رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۱ (۳۹)، ص ۱۶۰-۱۴۱.

سرمد، ز. بازرگان، ع. و حجازی، ا. (۱۳۹۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. چاپ بیست و ششم، تهران: نشر آگه.

شجاعی، پیام. جاجرمی‌زاده، محسن. علی‌محمدلو، مسلم. و مهرکی، حسین. (۱۳۹۶). اولویت‌بندی شاخص‌های کیفیت تولیدات داخلی منطبق با اصول اقتصاد مقاومتی. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۵ (ویژه‌نامه اقتصاد مقاومتی)، ۱۴۱-۱۶۰.

شقایق شهری، وحید. امیری، حسین. و روشن معز، مریم. (۱۳۹۷). بررسی اثرات درون‌زایی بر تقویت برون‌نگری اقتصاد ایران (در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی)، سیاست‌های راهبردی و کلان.

شقایق شهری، وحید. و کریم، محمدحسین. (۱۳۹۵). اقتصاد مقاومتی، درون‌زایی اقتصاد ایران و فساد مالی. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۴ (ویژه‌نامه اقتصاد مقاومتی)، ۶۳-۹۰.

شیروی، عبدالحسین. و خداپرست، ناصر. (۱۳۹۸). اقتصاد مقاومتی و توسعه پایدار در اسناد بین‌المللی. فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران، ۴۹ (۱).

فرهمنندی، ایمان. شمس، سید جعفر. نیشابوری، علی‌اصغر. و طلایی، علی عباسی. (۱۳۹۶). بررسی جامع چالش‌ها و موانع پیاده‌سازی اصول اقتصاد مقاومتی و ارائه راهکارهای مؤثر، پنجمین کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری با رویکرد ارزش‌آفرینی، شیراز.

فضلعلی، علی‌اصغر. (۱۳۹۴). مروری بر موانع و مشکلات پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی و ارائه راهکار برای آن، اولین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی، ساری.

فهام، الهام. و پرهیزکار، مرتضی. (۱۳۹۷). جایگاه توسعه کارآفرینی در سیاست‌ها و برنامه‌های ملی کشور. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۶ (۲۲)، ۴۱-۶۰.

قربانی، اکرم. و کرمانی، وحید. (۱۳۹۵). تعیین و اولویت‌بندی موانع فرهنگی

ساختارهای حکومتی مدرن وظیفه دارند از طریق اتخاذ روش‌هایی که به سیاست‌های پولی مشهورند، میزان ایجاد نقدینگی و در نتیجه تورم در جامعه را چه از طریق دولت و چه از طریق سیستم بانکی کنترل کنند. مهم‌ترین ابزار برای کنترل میزان توانایی بانک‌ها در ایجاد نقدینگی ذخیره قانونی است. بانک‌ها در سیستم بانکداری مدرن موظف هستند بنا به قانون درصدی از سپرده‌های مردم را نزد بانک مرکزی سپرده‌گذاری کنند که این درصد را نرخ ذخیره قانونی می‌نامند. در صورتی که نرخ ذخیره قانون ۱۰۰ درصد باشد، قدرت خلق پول بانک‌ها صفر خواهد بود.

منابع

ابراهیمی، رحمت. آزادی، عباس. (۱۳۹۵). شناسایی ابعاد و ضرورت اقتصاد مقاومتی و موانع موجود برای اجرایی شدن آن، دومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری، اقتصاد و مدیریت مالی، شهرکرد.

امام خامنه‌ای (مد ظله العالی) (۱۳۹۲). سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی، نامه اتاق بازرگانی، سال ۸۵، شماره ۸۶.

بیات، بهرام. کاشیان، عبدالمحمد. (۱۳۹۴). اقتصاد دانش‌بنیان در منظومه فکری مقام معظم رهبری با تأکید بر الزامات اقتصاد مقاومتی، نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، ۱۵ (۱)، ص ۵۸-۳۱.

پژوهنده، محمدحسین. (۱۳۹۴). موانع تحقق اقتصاد مقاومتی، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، دوره ۲۱، شماره ۳، ص ۲۳۸-۱۸۵.

پورحسن سالکویه، هادی. بخونه، کریم. (۱۳۹۳). بررسی جرم‌شناسانه قاچاق کالا و ارز از موانع اصلی اقتصاد مقاومتی، همایش ملی اقتصاد دانش‌بنیان معبر اقتصاد مقاومتی، تهران، موسسه سفیران فرهنگی مبین.

رتبتي، سروناز. (۱۳۹۶). تحلیل نشانه‌شناختی موانع تحقق اقتصاد مقاومتی و ارائه راهکارها، مجله مطالعات میان‌فرهنگی، ۱۲ (۳۲)، ص ۳۴-۹.

تشکری، اشرف. سرور، رحیم. صفری‌یزد، مجید. و رحمانی، فاطمه. (۱۳۹۶) اقتصاد مقاومتی الزامات اجرایی موانع و ظرفیت‌های این سیاست، پنجمین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری.

جمشیدی، رسول. علی اکبر، سعید. (۱۳۹۶). ارزیابی و انتخاب تأمین‌کننده و شرکای تجاری در راستای پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۵ (ویژه‌نامه اقتصاد مقاومتی)، ۸۱-۱۰۰.

حبیبی، رحمان. صناعی، علی. (۱۳۹۷). لزوم بازنگری سیاست ارزی برای تحقق اقتصاد مقاومتی با توجه به تراز تجاری و تولید ملی ایران (۱۳۹۵-۱۳۸۰). سیاست‌های راهبردی و کلان.

حجازی نیا، رویا. (۱۳۹۵). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر موفقیت مدیریت دانش با رویکرد تحقق اقتصاد مقاومتی، رشد فناوری، دوره ۱۲، شماره ۴۷، ص ۲۰-۱۲.

حسنوند، علی اکبر. حسنوند، داریوش. و نادمی، یونس. (۱۳۹۷). تأثیر تحریم‌ها بر صادرات غیرنفتی ایران. سیاست‌های راهبردی و کلان، ۶ (۲۴)، ۱۲۱-۱۴۰.

- Brinkmann, H., Harendt, C., Heinemann, F., and Nover, J. (2017). Ökonomische Resilienz-Schlüsselbegriff für ein neues wirtschaftspolitisches Leitbild. *Wirtschaftsdienst*, 97(9), 644-650.
- Dizgarani, A. H., & Shokri, N (2017). Global Experiences of Financial Systems in Dealing with Economic Shocks: Provide an Appropriate Strategy for the Iranian Economy to Move Towards a Resistive Economy. *International Journal of Resistive Economics*, 5(2), 44-56.
- Ghalei, F (2016). Determining an Index to Evaluate the Resistance of the Iranian Economy. *International Journal of Resistive Economics*, 4(1), 48-65.
- Ghasemian Sahebi, I., Arab, A., & Sadeghi Moghadam, M. R, (2017). Analyzing the barriers to humanitarian supply chain management: A case study of the Tehran Red Crescent Societies. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 24, 232-241.
- Giudice, G., Hanson, J., and Kontolemis, Z. (2018). Economic Resilience in EMU. *Quarterly Report on the Euro Area (QREA)*, 17(2), 9-15.
- Hallegatte, S. (2014). Economic resilience: definition and measurement. The World Bank.
- Jacobi, S. K., and Hobbs, B. F. (2007). Quantifying and mitigating the splitting bias and other value tree-induced weighting biases. *Decision Analysis*, 4(4), 194-210.
- Kheybari, S., Kazemi, M., & Rezaei, J. (2019). Bioethanol facility location selection using best-worst method. *Applied Energy*, 242, 612-623.
- Marttunen, M., Belton, V., & Lienert, J. (2018). Are objectives hierarchy related biases observed in practice? A meta-analysis of environmental and energy applications of Multi-Criteria Decision Analysis. *European Journal of Operational Research*, 265(1), 178-194
- Mohammadi, M., & Rezaei, J. (2019). Bayesian Best-Worst Method: A Probabilistic Group Decision Making Model. *Omega*.
- Montibeller, G., & Von Winterfeldt, D. (2015a). Cognitive and motivational biases in decision and اجتماعی در تحقق اقتصاد مقاومتی، سومین کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم، شیراز.
- محمدی سیاهبومی، حمیدرضا. صالحی، فرخنده. و قربانی پاجی، عقیل. (۱۳۹۶). تحقق اقتصاد مقاومتی با استفاده از راهبرد مدیریت جهادی (مورد مطالعه: سازمان تأمین اجتماعی استان اصفهان)، فصلنامه پژوهش‌ها سیاست‌های اقتصادی. ۲۵ (۸۳)، ص ۸۵-۱۱۳.
- منصوری حسن‌آبادی، مجتبی. شمسی، میلاد. و شمسی، علی. (۱۳۹۵). موانع و چالش‌های پیش‌روی اقتصاد مقاومتی اقدام و عمل، کنفرانس ملی دانش و فناوری روانشناسی، علوم تربیتی و جامع روانشناسی ایران، تهران.
- موهبتی، یاسر. و ضیائیان، مهدیه. (۱۳۹۷). بررسی ضرورت پیاده‌سازی اقتصاد مقاومتی در ایران. شماره ویژه، چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، ص ۸۵-۷۶.
- میرمعزی، سید حسن. (۱۳۹۱). اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن، اقتصاد اسلامی، ۱۲(۴۷)، ص ۷۶-۴۹.
- میهمی، حسین. و حسینی، فاطمه. (۱۳۹۵). تربیت نیروی انسانی خلاق برای تحقق مفهوم ناب اقتصاد مقاومتی: موانع و راهکارها، دهمین کنگره پیشگامان پیشرفت، تهران.
- نظریپور، محمدنقی. عبادی، روح‌اله. و بنی‌جمالی، فاطمه. (۱۳۹۶). آثار اجرای سیاست‌های ابلاغی اقتصاد مقاومتی بر بازار سرمایه به روش AHP، دوفصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی، ۱۷(۱)، ص ۹۰-۵۷.
- نوفروستی، محمد. (۱۳۹۵). اقتصاد مقاومتی و راه‌های دستیابی به آن. سیاست‌های راهبردی و کلان: پاییز ۱۳۹۵، ۴، شماره ویژه‌نامه (اقتصاد مقاومتی)، ۱۶۸-۱۵۷.
- ولی‌زاده، منصور. رستمی، منا. و همتی، الهام. (۱۳۹۶). جایگاه اکوتوریسم در دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، ۲۰، ص ۱۸۴-۱۶۷.
- Ahmari, H., Rahimpoor, H, (2015). Guidelines for the Discourse on the Resistance Economy. *Journal of Applied Environmental*.
- Aliahmadi Jeshfaghani, H., Iran no, M (2016). The use of Resistive Economy Policies in the Management of Household Electricity Consumption in Iran. *African Journal of Environmental Assessment and Management*. 21(5), 219-225.
- Bakhtiari, S., and Sajjadih, F. (2018). Theoretical and Empirical Analysis of Economic Resilience Index. *Iranian Journal of Economic Studies*, 7(1), 41-53.
- Baxter, P., and Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The qualitative report*, 13(4), 544-559.

- risk analysis. *Risk Analysis*, 35(7), 1230–1251.
- Montibeller, G., & von Winterfeldt, D. (2015b). Biases and debiasing in multi-criteria decision analysis. In System Sciences (HICSS), 2015 48th Hawaii International Conference on (pp. 1218–1226).
- Rezaei, J (2016). Best-worst multi-criteria decision-making method: Some properties and a linear model . *Omega*, 64, 126-130.
- Rezaei, J, (2015). Best-worst multi-criteria decision-making method . *Omega*, 53, pp.49-57.
- Rose, A. (2017). Defining and measuring economic resilience from a societal, environmental and security perspective. *Springer*.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2009). Understanding research philosophies and approaches. *Research Methods for Business Students*, 4, 106-135.
- Tartir, A., Bahour, S., & Abdelnour, S. (2012). Defeating dependency, creating a resistance economy.
- Toumaj, A, (2014). Iran's Economy of Resistance: Implications for Future Sanctions . *American Enterprise Institute*
- Zhou, M., Liu, X. B., Chen, Y. W., & Yang, J. B, (2018). Evidential reasoning rule for MADM with both weights and reliabilities in group decision making . *Knowledge-Based Systems*, 143, 142-161.

Identification and Prioritization Barriers to Implementing Resistance Economy: Best Worst Method Multi-Criteria Expert Driven Approach

Fatemeh Zahra Rajabi Kafshgar¹

Alireza Arab²

Abstract

Resistance Economy has been raised by the Supreme Leader for the first time as a major strategy in the field of country governance Resistance economy, that is, an economy that transforms the pressure, conspiracy and hostility of global domination into strategic and practical opportunities and promotes the development, growth, and self-fulfillment of the country. Unfortunately, despite the emphasis on the benefits of the Resistance economy in the country, we do not see the practical realization of it. This research aims to investigate and identify barriers to the implementation of the resistance economy. In this way first, the theoretical and conceptual framework of resistive economics discussed based on the library collection method and analytical approach. Then, the barriers to implementing Resistance economy were identified through study, literature review, interviews with academic and management experts in six dimensions including economic, political, administrative, cultural, social and artistic factors and 23 criteria. Then these barriers were weighed and prioritized through a paired criteria comparison questionnaire and by using the new method in multi-criteria decision making, the best-worst method, and the expert's idea. The research is descriptive-analytical and Lingo software used to solve the model. The results indicated that economic and administrative dimensions and strong dependence policy of the country on the proceeds from the sale of crude oil, the lack of support for domestic production and the reduction of the quantity and quality of domestic production and rent criteria Respectively, are the most important dimensions and criteria of resistance economy barriers.

Keywords: Resistance Economy, Economic Factors, Administrative factors, Political Factors, Best Worst Method

1. Msc. In Industrial Management, Faculty of Economics And Administrative Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

2. Phd Candidate of Operations Research, University of Tehran